

Prof. dr.sc. Nikola Kezić
Mr.med.sc. Mirjana Dobranović
Izv.prof.dr.sc. Janja Filipi
Izv. prof.dr.sc. Renata Martinec

INKLUZIVNA EDUKACIJA IZ PČELARSTVA U FUNKCIJI ODRŽIVOG ZAPOŠLJAVANJA OSOBA S INVALIDITETOM

S A Ž E T A K

Više od deset godina djeluje Pčelarska škola za ekološko i konvencionalno pčelarenje u Hrvatskoj, no od **2015. godine** otvorena je i osobama s invaliditetom pod nazivom: **Inkluzivna** pčelarska škola. Riječ je o **inkluzivnoj edukaciji**, gdje su osobe s invaliditetom, raznih vrsta oštećenja, samo neki od polaznika Škole, ali je zato Škola prilagođena za njih. Djeluje u Zagrebu, u Sveučilišnom kampusu Borongaj, gdje postoji i pristupačan pčelinjak za izvođenje praktične nastave uz mentore.

Inkluzivna škola pozitivan je primjer prakse koji odgovara na potrebe važnosti otvaranja **raznovrsnih** mogućnosti za cjeloživotnu edukaciju za rad i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Ovo je oblik cjeloživotnog obrazovanja za zanimanje pčelar kao **nova ideja** u funkciji održivog razvoja kako profesionalne rehabilitacije, tako i zapošljavanja osoba s invaliditetom. Ova edukacija daje temeljna znanja i vještine iz ovog područja, što se dalje kroz rad usavršava – što je i misija ove Škole. Korist edukacije je višestruka: stvara osobama bolju sliku o sebi, razvija samopouzdanje, motivaciju i društvenu aktivaciju te stvara realnu podlogu za (samo)zapošljavanje. Pčelarstvo je modularno te i najmanji broj košnica može stvoriti zadovoljstvo i okupaciju, a omogućuje razvoj od hobija do profesionalne aktivnosti i zapošljavanja. Završetkom osposobljavanja dobiva se uvjerenje - **kvalifikacija pčelar/pčelarka**. Edukacijom je napravljen pomak u hrvatskom društvu. Rezultati su pozitivni, a bazirani su na entuzijazmu u praćenju osoba s invaliditetom i poticaju uključivanja u pčelarske udruge. Provođi se u zajedništvu između UPIM-a, Hrvatske udruge pčelara Pčelinjak, Pčelarske udruge Propolis, i pčelarske udruge Ulište u suradnji s Edukacijsko rehabilitacijskim fakultetom, Prometnim fakultetom i Srednjom školom Bedekovčina.

Ključne riječi: inkluzivno pčelarstvo, cjeloživotna edukacija, održivo zapošljavanje osoba s invaliditetom,

UVOD

Slijedeći pozitivne primjere prakse iz svijeta o pčelarenju s invaliditetom, naša skupina entuzijasta odlučila se u Zagrebu na stvaranje mogućnosti cjeloživotne edukacije za održivo zapošljavanje osoba s invaliditetom. Organizirana je **Inkluzivna pčelarska škola** za ekološko i konvencionalno pčelarenje. Kako više od deset godina u Zagrebu djeluje Pčelarska škola **2015.** godine je ona otvorena i osobama s invaliditetom. Riječ je o **inkluzivnoj edukaciji**, gdje su osobe s invaliditetom, raznih vrsta oštećenja, samo neki od polaznika, a Škola im je u potpunosti prilagođena. Djeluje u Sveučilišnom kampusu Borongaj, gdje postoji i pristupačan pčelinjak za izvođenje praktične nastave, uz mentore.

Škola pridonosi umanjenu rizika od socijalne isključenosti osoba s invaliditetom, otvara mogućnosti cjeloživotne edukacije iz pčelarstva, a osobe s invaliditetom osnažuje i unapređujući im kvalitetu života povezivanjem s pčelarskim udrugama prema mjestu stanovanja. Aktivnosti Škole uključuju teoretska predavanja, praktičan rad na pristupačnom pčelinjaku i praćenje uz potporu mentora te dobivanje certifikata. Posebnost Škole je u praćenju polaznika s invaliditetom i individualnoj potpori tijekom i nakon završene edukacije, poticanju uključivanja u pčelarske udruge i stvaranju trajnih kontakata [8]. Analizom provedene ankete među polaznicima Škole potvrđeno je da 1/3 polaznika ima neku vrstu oštećenja ili invaliditeta [5]. Svi oni uspješno završavaju školovanje. U radu se prikazuje situacija s osobama s invaliditetom u Hrvatskoj, rad i djelovanje Škole, program edukacije, primjeri dobre prakse te analiza uspješnosti Inkluzivne škole.

OSOBE S INVALIDITETOM U HRVATSKOJ

Udruga za promicanje istih mogućnosti (UPIM) u zajedništvu s partnerskim organizacijama je kroz svoj dugogodišnji zajednički rad, sudjelovanjem u razvoju niza inovativnih ideja, suradnjom s raznim državnim i lokalnim institucijama te na temelju istraživanja i sustavnog bavljenja problemom invaliditeta, došla do slike koji su mogući koraci na poboljšanju uvjeta života i rada osoba s invaliditetom, od kojih je jedan i Inkluzivna škola pčelarenja. UPIM zagovara individualizirani pristup svakoj osobi, otvaranje specijaliziranih cjeloživotnih edukacija i potiče čitav niz akcija i javnih kampanja za osvještavanje javnosti o problematici osoba s invaliditetom, osobito rada i zapošljavanja. Hrvatska ima u 2018. registrirano 500.724 osoba s invaliditetom [3, 17], od čega je s 31.12.2018. (HZZ) bilo 5843 nezaposlenih, a dugotrajno nezaposleno je 3788 osoba. Najveći broj nezaposlenih osoba s invaliditetom je u Gradu Zagrebu (1.251), a najviše među njima su dugotrajno nezaposleni. Na Sveučilištu u Zagrebu trenutno

studira 400 studenata s invaliditetom, a kroz razne udruge osoba s invaliditetom učlanjeno je više od 3000 osoba koje je važno informirati o mogućnostima cjeloživotne edukacije iz pčelarstva i inovativnim mogućnostima socijalnog uključivanja koje pruža pčelarstvo. To može biti posebno zanimljivo za one koji čekaju na posao. Zna se da ako se posao ne pronađe u roku od godine dana od završenog obrazovanja, počinje pasivizacija, znanje se gubi, ali i volja za poslom i aktivnim djelovanjem u društvu [11, 16, 18]. Položaj osoba s invaliditetom na tržištu rada određen je i položajem u obrazovnom sustavu, koji često nije usklađen s tržištem i potrebama rada, a ni njihovim interesima. Loše startne pozicije umanjuju njihove šanse za ulazak u svijet rada. Nužno je aktivnije djelovanje na prilagođavanje obrazovnih programa, da budu inkluzivni i usklađeni potrebama kao i cjeloživotni. Upravo cjeloživotna edukacija oblik je premošćivanja prepreka socijalne isključenosti i izbjegavanja uljuljavanja u sustav socijalne skrbi. To podrazumijeva odgovarajuće promjene i prilagodbe uz prijeko potrebnu potporu države - od osnaživanja na osobnoj razini, do informiranja i senzibiliziranja uže i šire javnosti, ali i otvaranja novih oblika edukacije prema interesima [12]. Važno je omogućiti im slobodu odabira. Oni koji vole prirodu, rad u vrtu i zajedništvo, a ne boje se pčela, svoj interes mogu naći u edukaciji iz pčelarstva.

O INKLUZIVNOJ ŠKOLI

Inkluzivna škola ekološko i konvencionalno pčelarenje, nastala je u partnerstvu UPIM-a i pčelarskih udruga, i djeluje već petu godinu. Predstavlja značajan entuzijastički projekt kojim se želi pridonijeti umanjenju rizika od socijalne isključenosti osoba s invaliditetom i pridonijeti održivom razvoju zapošljavanja osoba s invaliditetom. Otvaranje mogućnosti edukacije osoba s invaliditetom iz pčelarstva novost je u hrvatskom društvu. Njome se želi osnažiti ih i unaprijediti im kvalitetu života kroz osposobljavanje, podizanje osobnih kompetencija, znanja i vještina kako bi se lakše zaposlili na otvorenom tržištu rada ili kroz druge oblike rada npr. OPG. Zasad je to jedina edukacija iz pčelarstva za osobe s invaliditetom, a koja se provodi u Gradu Zagrebu. Inovativni je to program s ciljem poticanja rada i zapošljavanja, povećanja integracije osoba s invaliditetom u svakodnevni život te kvalitetne podrške na razini zajednice. Škola razvija partnerstvo s odgojno-obrazovnim ustanovama, lokalnom zajednicom, civilnim sektorom i tržištem rada. Za svakog polaznika osigurana je teoretska nastava, praktičan rad na prilagođenom pčelinjaku uz zaduživanje za osobnu košnicu, praćenje njihova rada uz mentora te korištenje metoda i tehnika prilagođenih različitim vrstama invaliditeta. Uz znanja i vještine, osnažuje se i jača motivacija za sudjelovanje u zajednici, radna aktivacija i aktivno socijalno uključivanje [15]. Osigurana je individualna potpora i mentorstvo tijekom edukacije, ali i nakon toga.

PROGRAM EDUKACIJE

Nastavni program Inkluzivne škole za pčelare s invaliditetom provodi se prema verificiranom programu, koji je dobio pozitivno mišljenje Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih i suglasnost Ministarstva znanosti i obrazovanja, a provodi ga Srednja škola Bedekovčina. Edukaciju provode vrhunski stručnjaci iz područja pčelarstva. Teoretski dio nastave održava se na Sveučilišnom Kampusu u Zagrebu, jednom tjedno po četiri školska sata tijekom zimskih mjeseci. Praktični dio nastave održava se subotom na pčelinjaku, u proljeće, kada se pčelinje zajednice otvaraju i pregledavaju. Za praktični dio nastave polaznici Škole imaju mentore, a osobe s invaliditetom mogu odabrati mentorstvo i asistenciju mr. sc. Jadranke Luketa Marković, iskusne pčelarice u invalidskim kolicima. Škola je otvorena za studente i nastavnike suradnih fakulteta u Sveučilišnom kampusu, kao i sve zainteresirane. Plan je Školu proširiti diljem Hrvatske. Za sada je Škola volonterski i entuzijastički projekt Udruge za promicanje istih mogućnosti (UPIM) uz snažnu potporu i partnerstvo s pčelarskim udrugama.

Teme koje se slušaju tijekom edukacije su: evolucija pčela, pasmine pčela, pčelinja zajednica, anatomija pčela, hrana za pčele, rojenje, zimovanje, košnice, oprema, medonosno bilje i pčelinje paše, pčelinji proizvodi, med i peludna analiza, bumbari i druge solitarne pčele, percepcija pčelarstva osobama s invaliditetom, inkluzivno pčelarstvo i drugo [7, 13].

Završetkom programa osposobljavanja korisnici dobivaju uvjerenje - kvalifikaciju pčelar/pčelarka, koje se upisuje u tzv. „radnu knjižicu“. Hrvatski zavod za zapošljavanje je uveo zanimanje pčelar u popis zanimanja za prekvalifikaciju, a Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Hrvatski Registar osoba s invaliditetom, nudi mogućnost da pčelari s invaliditetom oglašavaju svoje proizvode na Oglasniku koji je namijenjen samo poduzetnicima s invaliditetom, tj. svoje usluge mogu objaviti samo osobe s invaliditetom na <http://oglasnik.javno-zdravlje.hr/>. HZJZ želi na taj način pozitivno diskriminirati osobe s invaliditetom i tržište pokušati usmjeriti prema njima.

Hrvatska udruga pčelara Pčelinjak (HUPP), kao partner u projektima Škole, gradi s UPIM-om zajedništvo te su 2017. realizirali ideju osnivanja prve Sekcije pčelara s invaliditetom pri njihovoj udruzi. Sekcija je oblik najbolje inkluzije osoba s invaliditetom s ostalim pčelarima. HUPP sudjeluje u edukativnom i praktičnom radu i pruža UPIM-u stručnu i tehničku potporu u realizaciji aktivnosti pčelarenja uz invaliditet.

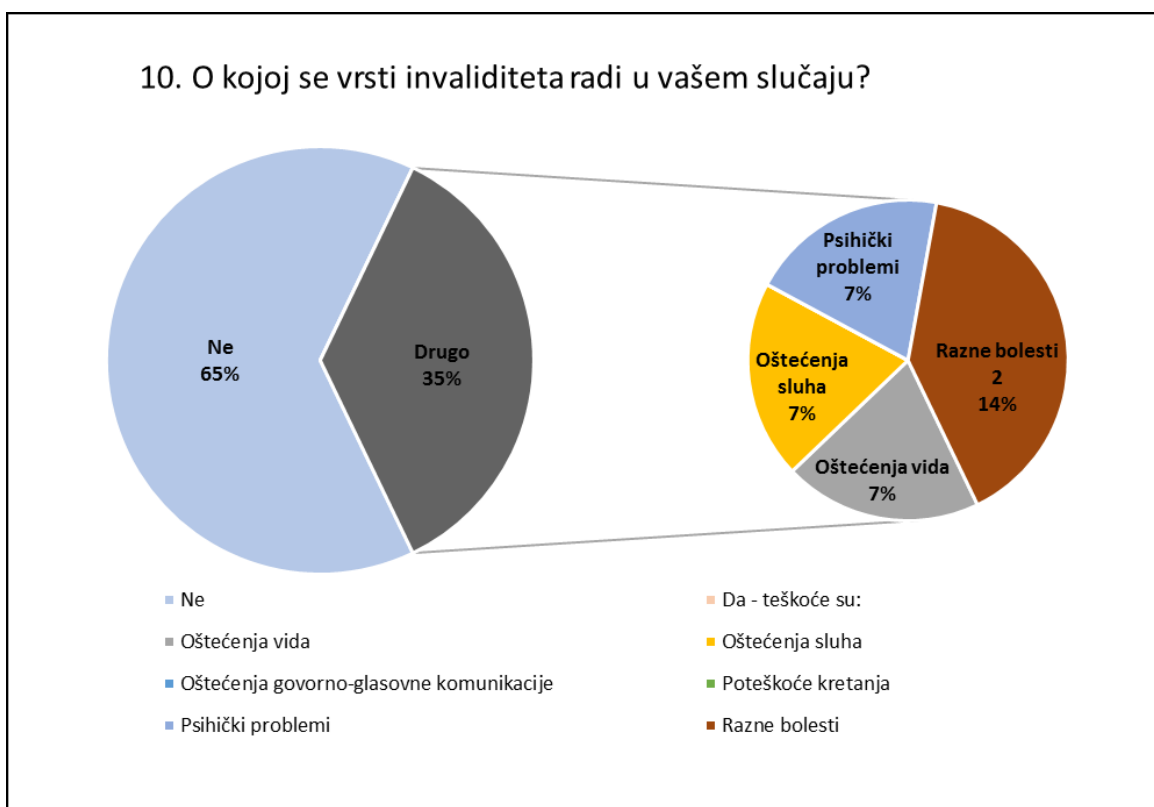
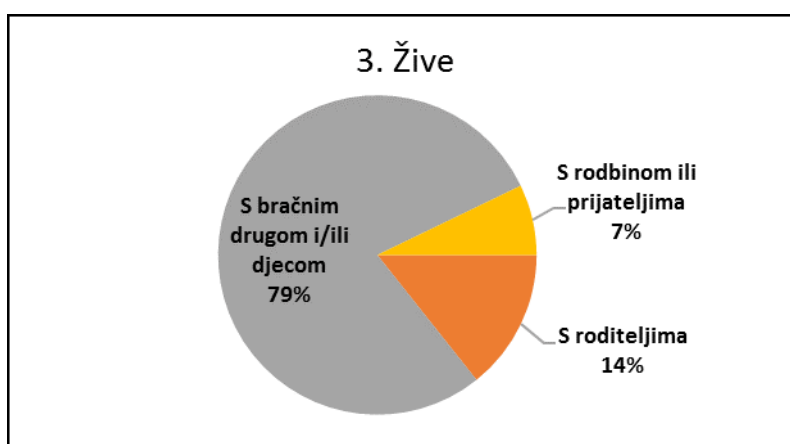
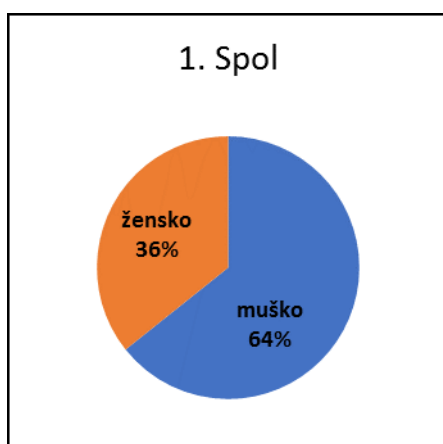
POZITIVNI PRIMJERI PRAKSE

Poznati su mnogi pozitivni primjeri pčelarstva s invaliditetom i to još iz davnih dana, a koji su svojim uspješnim pčelarenjem postigli zapažene rezultate kako u izgradnji svog života tako i u pčelarstvu [1, 2, 9]. U ovom radu iznosimo samo tri zanimljiva primjera:

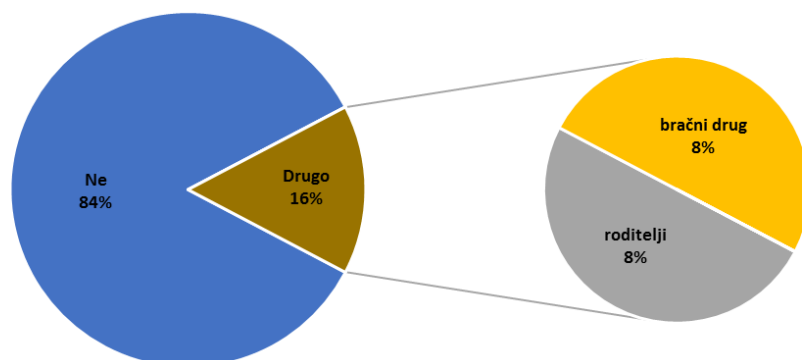
1. W. Schundau, Kuhholz [6], kojemu je paraliziran donji dio tijela te se može kretati samo u kolicima, opisuje kako je velikom voljom i ustrajnošću došao do pčela i stekao više zvanje pčelarskog majstora. Pored specijalne radionice otac mu je ostavio i voćnjak s oko tisuću voćaka, koje su davale slab prinos. Pokazalo se da nema dovoljno pčela. Htio je nabaviti nekoliko pletara, ali najprije je posudio pčelarsku knjigu, i ta ga je toliko zaokupila, da je odlučio postati pčelar. Ponajprije je obišao veći broj pčelara i pčelinjaka, razgledao uređaje, proučavao stručne knjige i zatim podesio poveće pčelarstvo prema svom invaliditetu. Bavi se i planskim uzgojem matica, koje šalje na sparivanje na otočne stanice. Iako mu je pčelarenje samo uzgredno zanimanje, i ne bi ga moglo prehraniti, ipak je amortiziralo sve investicije i što je još važnije, dalo je njegovu životu novu neslućenu sadržajnost. Glavni mu je pomagač kod svih radova, što ih sam ne može obaviti, njegova supruga, kojoj u članku odaje najveće priznanje. Mjesno pčelarsko društvo izabralo ga je 1951. svojim predsjednikom. (primjer iz Njemačke 1955.)
2. Da je moguće uspješno pčelarenje s invaliditetom, svjedoči i primjer iz Francuske, gdje pčelar u kolicima ima 600 zajednica pčela, radi i osigurava si životnu egzistenciju. Kao član stranke zelenih u Francuskoj ima i specifične šišače trave - ovce. Bio je gost u Hrvatskoj za Međunarodni dan osoba s invaliditetom 2018. te je održao zanimljiva predavanja o nekim svojim inovacijama u Ministarstvu poljoprivrede kao i polaznicima Inkluzivne škole na Borongaju.
3. Naša pčelarka mr.sc. Jadranka Luketa Marković godinama promovira mogućnost pčelarenja u invalidskim kolicima [10]. Prva je osoba s invaliditetom u Hrvatskoj koja je pčelarski mentor i predavač u Inkluzivnoj pčelarskoj školi ekološkog i konvencionalnog pčelarenja. Od 2012. provodi praktični dio nastave na pčelinjaku Agronomskog fakulteta u Zagrebu, a sada ima pristupačni pčelinjak u Maksimiru i praktičnu nastavu na Sveučilišnom kampusu Borongaj. Voditeljica je Pčelarske radionice Doma za starije i nemoćne osobe Maksimir i prva predsjednica Sekcije pčelara s invaliditetom pri Hrvatskoj udruzi pčelara Pčelinjak. Profesorica je povijesti umjetnosti i likovni kritičar, članica je Udruge za promicanje istih mogućnosti. Svojim pristupom, životnom energijom i stavom, uvelike utječe na neka razmišljanja drugih osoba s invaliditetom. [14]

ANALIZA USPJEŠNOSTI INKLUZIVNE PČELARSKE ŠKOLE 2017/2018.

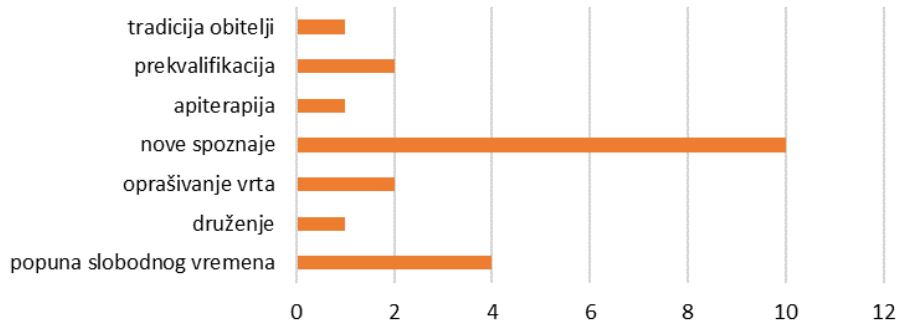
Uspješnost Inkluzivne škole utvrđena je analizom ankete koju je popunilo 14 polaznika u siječnju 2018. Dobiveni rezultati ukazuju da je u edukaciji zastupljenost žena i muškaraca gotovo podjednaka, ali s nešto većim udjelom muškaraca. Inkluzivnost je jako dobro raspoređena te je 35% polaznika onih koji su osobe s nekom vrstom oštećenja ili invaliditeta. Od tog broja 7% su osobe s psihičkim oštećenjima, 7% su osobe oštećena sluha, a 7% slabovidne osobe, dok sa 14% sudjeluju osobe s ostalim bolestima (karcinom i visoki tlak). Posebna je zanimljivost da su se u najvećem broju na edukaciju odlučili zbog novih spoznaja, a pčelarenje doživljavaju u najvećem djelu kao radnu terapiju i mogućnost radnog aktiviranja (50%), psihoterapiju (32%), fizikalnu terapiju (9%), kao i socijalnu (9%). [5]

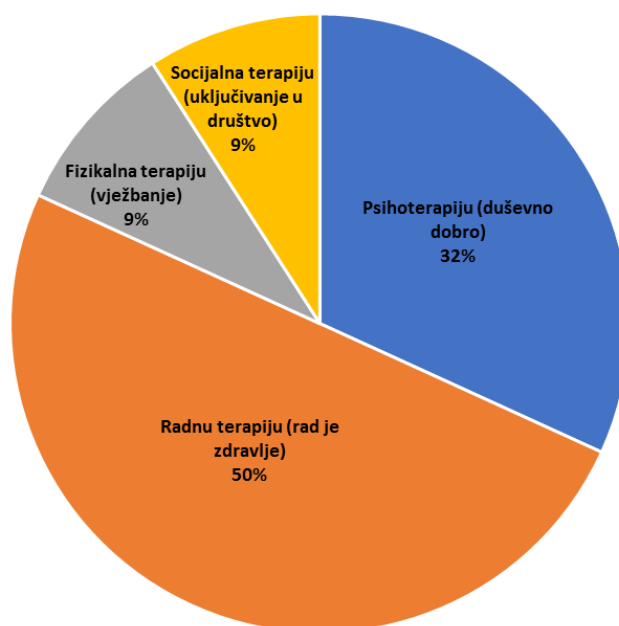
12. Tko Vam pomaže

13. Zašto ste se odlučili za pčelarstvo??

33. U smislu terapije pčelarenje ocjenjujem kao:

ZAKLJUČCI

1. Inkluzivna škola za ekološko i konvencionalno pčelarenje u svom dosadašnjem djelovanju postigla je dobre rezultate u uključivanju osoba s invaliditetom u cjeloživotnu edukaciju.
2. Edukacijom iz pčelarstva, osobe s invaliditetom postaju aktivni sudionici društva, a uključivanjem u pčelarske udruge u lokalnoj zajednici mogu utjecati na prijeko potrebne promjene u društvu.
3. Ova specifična i inovativna edukacija stvara realnu podlogu za održivo (samo)zapošljavanje osoba s invaliditetom.
4. Aktiviranje i integriranje u zajednici pridonosi vidljivosti osoba s invaliditetom kao i promjeni stavova okoline o njihovim mogućnostima, a ova edukacija tome također daje svoj doprinos.
5. Pčelarstvo takovim vidovima inkluzivne edukacije pored gospodarske dobiva i snažnu socijalnu dimenziju.

POPIS LITERATURE

1. Beekeeping as a Therapy for Individuals with Mental Disability. Posjećeno 21.06.2018: http://www.czs.si/Upload/Slovenian_Therapy.pdf
2. Beekeeping initiative improves quality of life for patients with mental illness. Posjećeno 07.06.2018. na mrežnoj stranici The Irish Time: <https://www.irishtimes.com/life-and-style/health-family/beekeeping-initiative-improves-quality-of-life-for-patients-with-mental-illness-1.2360150>.
3. Benjak, T., Petreski, N.T., Štefančić, V., Ivanić, M., Radošević, M., Vejzović, Z. (2017). Izvješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj. Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo.
4. Dobranović, M.: Analiza uspješnosti Inkluzivne pčelarske škole 2017/2018. www.upim.hr link: <http://upim.hr/category/3/subcategory/69>
5. Dragutin Loc: Invalid kao pčelar, Časopis Pčelarstvo, br. 9 iz 1956. rubrika "Iz pčelarskog svijeta" prema njemačkom članku objavljenom godine 1955. u časopisu DBW (6/55 str. 113/18).
6. Karlović, A. (2015): Mali pčelarski priručnik za neznalice i pčelarske sveznalice. Posjećeno 14.5.2017. na mrežnoj stranici: <https://www.scribd.com/doc/172033227/Mali-P%C4%8Delarski-Priru%C4%8Dnik-za-Neznalice-i-P%C4%8Delarske-Sveznalice>.
7. Kezić i sur. (2017): Pčelarstvo (interna skripta škole). Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
8. Konvencija UN-a o pravima osoba s invaliditetom: Narodne novine, br. 63/07
9. Local honey bee spurs entrepreneurial buzz. Posjećeno 15.06.2017: <https://www.apimondia.com/congresses/2013/Rural-Development/Plenary-Session/Local%20Honey%20Bee%20Spurs%20Entrepreneurial%20Buzz%20-%20Meral%20Keke%C3%A7oglu.pdf>.
10. Luketa-Marković, J. (2015): Pčelarenje kao (api)terapija u poboljšavanju kvalitete života starijih osoba i osoba s invaliditetom. Zagreb: Udruga za promicanje istih mogućnosti.
11. Maračić, J., Marinić, M., Matić, G., Rihtar, S. (2016): Empirijska analiza kvalitete života osoba s invaliditetom u gradu Zagrebu. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
12. Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. (Narodne novine, br. 150/11, 119/14 i 93/16)
13. Oršolić, N. (2001): Povijest pčelarstva i apiterapije, Priroda, 882, 35-38.
14. Relić, B. (2006): Pčelarstvo. Bjelovar: NERON d.o.o.

15. Sharing skills in beekeeping. Posjećeno 8.6.2017. na mrežnoj stranici tearfund:
<http://www.tearfund.org/en/Sites/TILZ/Resources/Publications/Footsteps/Footsteps 41-50/Footsteps 49/Sharing skills in beekeeping>.
16. Zagrebačka deklaracija, Vijeće Europe, Zagreb, 2007.
17. Zakon o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom: Narodne novine, br. 64/01
18. Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom: Narodne novine, br. 157/13, 152/14

ŽIVOTOPISI AUTORA:

Prof. dr. sc. NIKOLA KEZIĆ

Rođen 14. 01. 1946., u Banja Luci, diplomirao 1972. na Veterinarskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, dipl. vet. Magistrirao 1978. - Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, mr. sc. Biomedicine. Doktorirao 1981.

Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, dr. sc. biomedicine

Zaposlenja: 1972 – 1978 - Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu,

1978 – 1988 u Institutu Ruđer Bošković, 1988 – 2014 - Agronomski

fakultet Sveučilišta u Zagrebu, redoviti profesor u trajnom zvanju na katedri za pčelarstvo, 2014

– umirovljen. Član znanstvenog vijeća CTRO-HCR, EURBEE, Research network for

Sustainable Bee Breeding“ (RNSBB). Redovni član Akademije poljoprivrednih znanosti. Glavni

urednik međunarodnog časopisa „Journal of Central European Agriculture, od 1999-2014 sada

član uredništva. Objavio knjige, izvorne znanstvenih i pregledne i stručne radove. Bibliografija:

https://scholar.google.hr/citations?hl=en&user=r2_m0gcAAAAJ&view_op=list_works

Sudjelovao u 8 međunarodnih znanstvenih projekata i 3 nacionalna znanstvena projekta.

Nagrada Agronomskog fakulteta za istaknut znanstveno-nastavni rad. Odlikovan Redom

hrvatskog pletera

Mr.med.sc. MIRJANA DOBRANOVIĆ

Rođena u Opatiji 1950. U Puli završava osnovnu i srednju školu medicinskog smjera, nastavlja studij u Zagrebu. Završava i postdiplomski studij na Medicinskom fakultetu iz područja socijalne psihijatrije i stječe titulu magistra medicinskih znanosti.

Služi se s dva strana jezika: talijanski i engleski.

U 28 godini života stradava u prometnoj nesreći, s posljedicom

100% invaliditeta. To nije omelo profesionalni rad, sada u

mirovini. Voli svoju profesiju, s visokim stupnjem empatije za

ljude i nastoji profesionalno rješavati njihove individualne

teškoće. Volonterski obavlja veliki broj dužnosti, ali najveći angažman ima u udrugama invalida,

na lokalnoj i državnoj razini, gdje svojim profesionalnim znanjem i osobnim iskustvom kao

osoba s invaliditetom pridonosi razvoju, ugledu i zagovaranju osoba s invaliditetom i civilnog

društva. Dobitnica nekoliko republičkih i lokalnih priznanja i nagrada te aktivno sudjelovala u

donošenju nekoliko zakonskih propisa.

Izv. prof. dr. sc. RENATA MARTINEC

Izv. prof. dr. sc. Renata Martinec radi na Odsjeku za motoričke poremećaje, kronične bolesti i art-terapije na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilištu u Zagrebu. Sudjelovala u realizaciji različitih domaćih i stranih znanstvenih i stručnih projekata.

Nositeljica je većeg broja kolegija kao što su „*Praktikum iz kreativne terapije II*“, „*Kreativna terapija*“, „*Psihosomatika i metode kliničke procjene*“, te „*Uvod u komplementarne terapije*“. Također sudjeluje u realizaciji nastave na Fakultetu prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti Sveučilišta u Mostaru i na Umjetničkoj Akademiji Sveučilišta u Splitu. Suradnica je *Kabineta za psihoterapiju* Centra za rehabilitaciju organiziranog pri ERF-u Sveučilišta u Zagrebu. Sudjelovala je i u provedbi različitih stručnih programa u PB „Sv. Ivan“, Psihijatrijskoj bolnici „Vrapče“, Udruzi za razumijevanje ADHD-a – „Buđenje“, Udruzi za razvoj kreativnih potencijala „Creativa“, Inkluzivnoj pčelarskoj školi i dr. Specifično područje njezinog znanstvenog i stručnog interesa usmjereno je na motoričke poremećaje, kronične bolesti, komplementarne terapije i ekspresivne art-terapije.

Izv.prof.dr.sc. JANJA FILIPI

Rođena je 05.07.1980. u Zagrebu gdje je završila osnovnu i srednju školu. Smjer stočarstvo Agronomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu upisuje 1998. godine. Za studentski rad dobila je 2004. godine Rektorovu nagradu. Diplomirala je 2005. godine na Zavodu za specijalno stočarstvo. Iste godine upisuje poslijediplomski doktorski studij na Agronomskom fakultetu

Sveučilišta u Zagrebu. Od 2008. godine radi na Veleučilištu «Marko Marulić» u Kninu kao predavač na modulima *Uzgoj pčela*, *Tehnologija oprашivanja pomoću insekata*, te *Pčelinji proizvodi*. U prosincu 2009. godine brani disertaciju pod naslovom „Profitabilnost konvencionalne i ekološke pčelarske proizvodnje“. Od travnja 2014. godine radi na Sveučilištu u Zadru na Odjelu za ekologiju, agronomiju i akvakulturu. Služi se engleskim jezikom. Tijekom poslijediplomskog studija boravila je na Državnom institutu za pčelarstvo u Hohen Neuendorf (2005.), Njemačka. Kao istraživač sudjeluje u međunarodnim znanstvenim projektima. Član je uređivačkog odbora urednik časopisa „Journal of Central European Agriculture“. Član je međunarodnih znanstvenih asocijacije EurBee i COLOSS.